

Coetus Theologorum, 2010. július 29–31.

A Coetus Theologorum idei konferenciáját, amelynek témája a misszió volt, a komáromi Selye János Egyetem Református Teológiai Fakultása szervezte. A Coetus résztvevői ezennel nem a fakultás székvárosába utaztak, hanem a Szepes-Magura keleti lejtőjének lábánál fekvő Felsőzúgó-fürdőre. Kényelmes szállást a fürdőbely szállójában kaptak (Grand Hotel Strand), az előadások és megbeszélések pedig az ezzel szomszédos fürdőépület egyik termében folytak.

Ebben az eszfeendőben a teológiák tanárai és családtagjaik csekélyebb számban vettek részt a konferencián, ugyanis az előző két év Coetusának időpontja – közös megegyezés alapján – nem július utolsó hete volt, hanem a hónap első fele. A korábbi időpont ugyanis megfelelőbbnek bizonyult, és a Coetus tagjai az idén is ennek figyelembe vételével készültek a konferenciára. Ez volt az oka annak, hogy például a debreceni és kolozsvári teológiai tanárai, akik az előző években mindig szép létszámmal képviseltették magukat, most kisebb számban vettek részt a konferencián.

Mint mindig, a konferencia napjai reggeli ábítattal indultak, a délelőtti órákban pedig egy-egy előadás hangzott el, a teológiák vezetői pedig sorra beszámoltak intézményük tevékenységéről. Az előadások a következők voltak: Missziológiai szempontok a lelkészképzésben (dr. Szűcs Ferenc, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, Budapest); Karasszon István: Misszió és teológiai kar/akadémia (Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, Budapest, illetve a Selye János Egyetem Református Teológiai Fakultása; e két előadás szerkesztett változatát a beszámoló után közöljük); „Áldott népem, Egyiptom...” Ézsaiás 19,16–25 és az ószövetségi univerzalizmus problémái (Balogh Csaba, Kolozsvár; ez várhatóan a Károli Gáspár Református Egyetem folyóiratában, az Orpheus Nosterben fog megjelenni, összefoglalását pedig az előbbi két előadás szövege után közöljük).

A délutáni órákban a konferencia résztvevői a Szepesség egy-egy nevezetes helyét látogatták meg.

Adorjáni Zoltán

Missziológiai szempontok a lelkészképzésben *

Több szempontból is időszerű a lelkészképzés missziológiai szempontjairól beszélni. Hivatkozhatnánk az Edinburghi Missziói Világkonferencia centenáriumára, ahol a 6. bizottság a misszió és a lelkészképzés témájával foglalkozik. A tanulmányozandó kérdések között elsőként szerepel a következő: *szolgáltatukat végző lelképásztorok mennyiben vannak tudatában a missziói munka fontosságának és lehetőségeinek?* A visszaérkezett kérdőívek tanúsága szerint a lelkészképző intézetek és szemináriumok többségében hiányzik a képzésből mind a missziológiai oktatás, mind a missziológiai lelkületre nevelés. Am túl a nemzetközi összehasonlításokon és azon, hogy a kérdés száz évvel ezelőtti – kétségtelenül egy-

* Elhangzott Felsőruzsbachfürdőn (Szlovákia), 2010. július 29-én a Coetus Theologorum konferenciáján.

Felsőzúgó 19. századi fürdőépülete

A konferencia előadásainak színhelye

a tájról indult útjára, amelynek visszhangja és jelentősége jóval nagyobb volt, mint magának az eseménynek az anyagi vonzata.

A missziológia megújulását jelenleg három kontextusban láthatjuk. A nyugati világ keresztyénségében az egyházak jövője felőli aggodalmak jelentik azt a háttérrel, amelyről Paul Wells professzor *A kisebbségi lét kihívásai* címmel a Sárospataki Teológián szolt igen-igen figyelemreméltó előadásában. Bár számos állításával a mi Kárpát-medencei egyházi kontextusunkat figyelembe véve vitatkozom, szívesen vállalom azt is, hogy előadásom nem más, mint egy késői korreferátum az ő igen kritikus tanulmányához. Ebből idézek:

„Egyesek a múlt után sóvárognak – egy múlt után, mely talán soha nem is létezett –, mások ébredésben bíznak, és megint mások ragyogó jövőt látnak az ’új evangelikalizmusnak’ köszönhetően [...]”¹

Ebben a körben sajátos helyzetben vannak a poszt szocialista országok egyházai, ahol az előbb említett jellemzők szintén jelen vannak. A 100 évvel ezelőtti helyzethez képest azonban igen lényeges változás, hogy a missziológia az ortodox egyházakban (elsősorban is Oroszországban) új lendületet vett. Ugyanez mondható a római katolikusokról is. A leglényegesebb változás az elmúlt száz évben mégis az, hogy a missziói lendület az észak-atlanti világból az ázsiai és afrikai térfélre került át. A keresztyénség helyzete azonban – a Paul Wellstől kölcsönzött kifejezés szerint – a kisebbség Európában már kisebbség, a világ más részein még kisebbség. Természetesen ez utóbbi területen is igen nagy eltérések láthatók mind a misszió módszereit, mind eredményességét tekintve. Dél-Koreában pl. határozott statisztikai remények is élnek keresztyén testvéreinkben arra nézve, hogy a jelenlegi 20–25 %-os arány évtizedeken belül eléri a 70–80 %-ot. Ehhez természetesen tudnunk kell, hogy ott a *cuius regio eius religio* 16–17. századi gyakorlata úgy él tovább, hogy *akivé a gyár és a vállalat, azé a vallás*.

1910 optimizmusához képest Európában a nagy csalódás már elég régen, az első világháború kitörésével bekövetkezett. A világ „krisztianizálásának” John Mott által megfogalmazott jelszava szinte negatív jóslatként, az ún. keresztyén Európa teljes széteséseként teljesedett be. Amint a hivatkozott idézet mutatja is, az alapvető vita a

¹ Paul Wells: *A kisebbségi lét kihívásai*. Fordította: Rácsok Gabriella. (A Sárospataki Református Teológiai Akadémia Keresztyén Filozófiaintézetének 2009. március 11-én rendezett konferenciáján elhangzott előadás szerkesztett változata.) In: *Sárospataki Füzetek* 2009/2, 11.

körül folyik, hogy ez a múlt létezett-e egyáltalán, vagyis az ún. Nagy Konstantin-i örökség azonos-e az ún. „keresztyén nyugattal”.

Ennek általában a negatív megítélésével találkoztunk a protestáns teológián belül. A barthi teológián felnőtt nemzedék legalábbis nem hullatott könnyeket efölött. Török István dogmatikája pl. tárgyilagosan állapítja meg, hogy *Corpus Christianum* szétesésének kezdete maga a reformáció volt, mivel itt történt meg a *Corpus Christi* és a világ szétválasztása. A szekularizáció teológusai a hatvanas években ennél messzebb is mentek: a szekularizációt egyenesen a reformáció édes gyermekének deklarálva. Hozzá kell tennünk, hogy Bonhoeffer „nagykorú világ” fogalmát is elég különös módon sajátította ki ez a teológia, teljesen figyelmen kívül hagyva töredékes etikájának záró fejezeit, amely az én olvasatomban inkább egy fájdalmas gyászbeszéd az elveszett örökség felett, semmint örömjongás. Inkább kritika és bűnbánat a *Corpus Christi* mulasztásai felett, semmint a szekularizáció afirmálása és igazolása.

A sort zárhatjuk a fiatal egyházak sajátos inkulturációs nézeteivel, amely – főképp Afrikában és Indiában – azt a kérdést feszegeti, hogy szükség van-e a teológiában a hellén római örökségre. Nem is szólva a legradikálisabb nézetekről, amelyek a zsidó-keresztyén kulturális örökségből az Ószövetséget is kihagynák, behelyettesítve azt saját törzsi, vallási hagyományukkal. Az összevetés szinte önként adódik a magyar ősvallás reneszánszával, amely a Szent István-i Magyarországot egy történelmi tévedésnek tekintti, de amely jól jelzi, hogy a Nagy Konstantin-i örökség feletti vita nem ért véget. Különösen, ha az ellenpólust is hozzá vesszük: II. János Pál pápa programját Európa újra evangelizálásáról, amely nyilvánvalóan arra utal, hogy ez egyszer már megtörtént és a letűnt Nagy Konstantin-i kort ilyennek kell tekintenünk.

Az elmondottak talán felvetik a kérdést: mi köze mindennek a címben jelzett problémához, lelkészképzésünk missziológiai aspektusaihoz? A címet ebben az összefüggésben tehát pontosítanom kell: elsősorban nem arra kívántam a figyelmünket összpontosítani, hogy a missziológia mint tárgy megjelenjék-e a curriculumban. Erre tudnék röviden válaszolni: igen. A problémát azonban mélyebben látom. Lelkészképzésünk mennyiben tartja szem előtt ennek az örökségnek egyrészt elvi tisztázását, másrészt mennyiben készít fel a megváltozott missziói munkamező ismeretére. Ha a magvetés jézusi missziológiai paradigmája szerint a „szántóföld a világ” (Mt 13,38), mennyiben ismertetjük meg hallgatóinkkal a jó mag mellett „a magyar ugar” sajátos talajviszonyait. Nem kell-e megszívlelnünk Wells professzor idézett előadásának ide vonatkozó sorait:

„A teológiai intézetek pl. többé kevésbé úgy képezik hallgatóikat, mintha azok kikerülve majd keresztyén többségi helyzetben, stabil gyülekezetekben végeznének szolgálatot.”²

Itt arra az ellentmondásra hívnám fel a figyelmet, hogy amíg elvben a Nagy Konstantin-i kor végéről beszélünk, addig a Kárpát-medencei református egyházak missziói stratégiája a rendszerváltozás óta egyrészt az ún. népegyházi modell örökségére, másrészt az oktatás kultúrmissziójának gyakorlatára épül. Ezzel nem azt állítom, hogy nincs számos jele a nagyvárosi, lakótelepi, vagy éppen más társadalmi missziók eredményes és szép példáinak, hanem csupán azt, hogy mégiscsak a református hagyományhoz való valamelyes kötődés az a legfontosabb szál, amelyen keresztül elérni véljük az egyház peremére kerülni. A perem- és centrumkép elsősorban a hitben és

² Paul Wells: *i. m.* 13.

közösségi identitástudatban erős centrumot (gyülekezeti magot) tételezi fel, amely vonzást és megtartó erőt képes sugározni a csupán laza kötődésű tagok felé. Ezt igazolja az a szociál-pszichológiai megállapítás is, hogy csak az erős identitástudatú közösségek képesek hatást gyakorolni környezetükre. Hallgatóinknak maguknak is abban kell megerősödniük, hogy a misszióknak csupán rövidtávú és kétes értékű módszere lehet a környezethez való egyoldalú alkalmazkodás, mert ez nem mutat semmiféle alternatívát. Ezt vonatkoztatnunk kell arra a teológiai örökségre is, amelyet az individualista piacorientált vallásossággal szemben éppen a református teológiai örökség képvisel, mert ez a mi legsajátosabb örökségünk.

Érdemes ennek az örökségnek és identitásnak éppen a Kálvin-évek kapcsán meg-elevenedett két vonására is figyelni. Az első az a szövetségteológiai modell, amely az Isten népéhez tartozás emberi, voluntarista oldalát hangsúlyozó arminianus nézetekkel szemben az isteni elhívásra és az Anyaszentegyház megelőző létére teszi a hangsúlyt. Az, hogy én csatlakozom vagy kilépek az egyház valamely közösségből, mégiscsak sokadrangú kérdés ahhoz képest, hogy az egyház, mint *creatura Verbi Dei* már előttem évezredekkel létezett, sőt ezután is fog egészen a világ végezetéig. Ebben az összefüggésben különösen a keresztség teológiájának, mint a nem kézzel végzett körülmetélés szövetségjelének sajátos missziói aspektusa domborodik ki, ugyanis Isten ígéreteit és személyes elhívását pecsételi meg szemmel látható módon, nem pedig az én vagy szüleim döntését. Ennek még ma is, minden ellenkező látszat ellenére is és gyakorlati szempontból is több missziói esélye van, mint ha az egyház ismeretlen vizekre vetné ki hálóját. Még azzal együtt is állíthatjuk ezt, hogy a hozzá kapcsolódó konfirmációs statisztika és az ezt követő lemorzsolódás nem mindig mutat örvendetes képet. Ám annak az állításomnak illusztrálására, hogy egyházunk missziói stratégiája mégis elsősorban a népegyházi örökségre épül, elég lenne kézbe venni az elmúlt ötven év Kálvin kalendáriumait, amelyben mintegy fényképalbumban a konfirmáltak képei sorakoznak évről évre. Ne engedjük ezért, hogy egy divatossá váló kisegyházi kritikai aggályoskodás missziói alternatívaként éppen a lehetséges leghatékonyabb missziói eszközt vegye ki a kezünkből.

Még kevésbé látom a megfelelő helyen lelkészképzésünkben iskoláink létének elvi tisztázását. Pedig sokan közülük iskolafenntartó egyházközségek lelkipásztorai lesznek. Megtanítjuk-e, hogy az indirekt kulturális misszió, amelyet többek között Tőkéczi László hangsúlyoz évek óta, nem annyit jelent, hogy direkt módon és azonnal növekszik általa a templomba járó egyháztagjaink száma. Tapasztalataim szerint ez a közvetlen összefüggés az óvodáskorban a leghatékonyabb és folyamatosan csökken a református egyetemmel bezárólag. Az evangélium és kultúra összefüggése a kálvinizmusban Krisztus királyi uralmából következik, amely nem engedi a szentnek és profánnak olyan elidegenítését, mint amelyet a Felvilágosodás deszakralizációs tendenciái reánk kényszerítenek. Ám itt most éppen a negatív ellenszelek foghatók be az egyház vitorláiba, mivel a magyar közoktatás sanyarú állapotában a vakok közt a félszemű is király lehet. Ez azonban nem az elbizakodásra ok, hanem a református iskolarendszer kulturális és világnézeti missziójának megerősítésére lenne lehetőség.

Kérdezhetjük: miért hiányzik mégis lelkészképzésünkből az a nyitottság, amely a református értelmiség formálódásától, a kortárs egyetemista közösségtől egy érthetetlen gettó mentalitással zárkózik el. Ezt még sajnálatosabbnak tartom, hogy a magunk házatáján maradnak, ott, ahol egy fedél alatt él a teológiai fakultás a nem hitéleti képzésekkel. Magyarázatot felfedezni vélek, de ennek ellenére sem tudom elfogadni. Hason-

lóképpen értetlenül szemlélem immár két évtizede azt a sikertelen próbálkozást, hogy miért nem támad igény a keresztyénség iránt valóban elkötelezett egyetemista fiatalokban, hogy saját szakmaiságukat keresztyénségükkel megpróbálják összhangba hozni. Ha megnézzük az egyetemi gyülekezetek programjait, legtöbbször semmiben nem különböznek egy átlagos ifjúsági körétől. Ezért valójában nem beszélhetünk református értelmiségről sem, legfeljebb az egyházhoz kötődő értelmiségiekről, akik – a legtöbb esetben – a templom ajtajában szögre akasztják értelmiségi voltukat. Persze rosszabb a másik eset, amelyiket kritikus volta eleve távol tart egyházi életünk színvonaltalanságától. Különösen, ha megérzi, hogy a vele egyenlő szintű teológiai diplomával rendelkező lelkipásztor saját teológus szakmájának nem igazán szakembere. Vannak, akik szabadkozva el is határolódnak: én csak lelkész vagyok, nem teológus. Én ezt komoly identitászavarnak érzem. Vajon mit szólnánk, ha az orvos ezt mondaná: én csak orvos vagyok, de nem érdekel az orvostudomány, de legalább ilyen abszurd lenne egy ügyvéd szájában, én nem jogász vagyok, hanem ügyvéd.

Lelkészképzésünkben igen kevés hangsúly esik arra, hogy egy alapvetően pluralista társadalomban hogyan kell megszólítanunk a keresztyén gondolkozástól távol lévőket, netalán a keresztyénség megvetőit, ill. nyílt ellenfeleit. Erre az első századok mutatják a klasszikus példát, amikor a keresztyén misszió párhuzamosan haladt az apologetikával. Sőt talán nem túlzás azt sem állítani, hogy a tudományos teológia forrásvidékét legalább annyira kereshetjük az apologétáknál, mint az apostoli atyáknál. A mai apologetika célja, amint erre Alister McGrath *Híd* című könyve³ már címében metaforikusan is utal, nem annyira a védekezés, mint inkább a gondolkozási szakadékok áthidalása. A tárgy kurrikulumból való kimaradásának okairól már sok szó esett köreinkben, újra bevezetéséről, tematikájáról közösen kellene határoznunk. A lelki fegyverzet mellett a szellemi felfegyverzés is szükséges annak, akit arra a szellemi küzdőterre küldünk, ahol „nem vér és test ellen van tusakodásunk” (Ef 6,12), hanem olyan láthatatlan hatalmak ellen, amelyek nagyon is látható rombolást végeznek egyének és közösségek életében.

A szó szoros értelmében vett egyik legkomolyabb apologetikai problémánkról is esett szó már köztünk, amelyet Klaus Douglas az egyház „antimissziójá”-nak nevezett. Bármennyire sarkított, mégis elgondolkoztató állítás, hogy annak, hogy az emberek nem járnak templomba, legfőbb okai azok, akik templomba járnak. Ehhez természetesen kapcsolhatjuk a médiában visszhangzó egyházi botrányokat. Nem igazán vigasztaló, hogy ebből most több hull a római katolikus klérusra, mint a protestáns lelkészekre, hiszen marad ebből még bőven nekünk is. A dolgok szigorúan zártkörű elrendezéséhez szokott egyházi struktúra viszont most szembesült igazán a szekuláris nyilvánosság erejével. A protestáns egyházakban, ahol a parókia üvegfalairól tanítottunk, talán eddig is nagyobb nyilvánosság előtt zajlottak az egyéni és családi konfliktusok. A megrázó tragédiák azonban itt is éppúgy megszokhatatlanok, mint a másik oldalon kirobbanó botrányok. A lelkipásztorok szuperviziójáért, családgondozásáért talán történtek már lépések. Teológusaink lelki-pszichikai egészségének felmérése, terhelhetősége azonban hagy kívánnivalót még. Különösen a párkapcsolati felkészítésben a nem lelkési fél esetében tehetnénk többet már a teológus évek alatt is. A mi parókiális rendszerünkben ugyanis általában nemcsak a lelkipásztorról, hanem házastársáról, gyermekeiről, sőt számos esetben a lelkipásztor édesanyjáról is szó van. A legtöbbször álszeméremből és rosszul értelmezett tapintatból magánügynek tekintjük

³ Alister McGrath: *Híd. Új utak az apologetikában*. Harmat Kiadó, Budapest 1997.

ezeket, jóllehet megfelelő önismereti és mentálhigiénés csoportmunkában elejét lehetne venni a későbbi lelki zavaroknak és főként a botránkozásoknak. Missziói perspektíva ez, mert az anti-misszió sajnos riasztó valóság. Itt viszont már számolnunk kell az- zal is, hogy a gyengülő népegyházi kötődés jóval kisebb toleranciaküszöböt jelent ma, mint korábban, hiszen a szokás és hagyomány lendülete már nem viszi tovább az egyházi életet.

Leginkább pedig a mai lelkipásztorideál hiányáról kell elgondolkoznunk. Képzésről ugyanis nehéz kép nélkül beszélni. A gyülekezeteinkben élő lelkészképek sok heterogén mozaikdarabból tevődnek össze, amelyet egy-egy markáns lelkészegyéység többnyire múlt századi magatartástípusának emléke motivál. Más esetben olyan magas erkölcsi mércét állítanak a lelkipásztor elé, amelyet sem a presbitérium, sem a gyülekezet magától már nem vár el. Másutt pedig igen alacsony a mérce, amelyben nincs igazi megbecsültsége a szellemi fölkészültségnek, amely már teológus korban az igénytelen- ség irányában hat.

Ezzel pusztán azt jeleztük, hogy lelkészképzésünk a presbiterek, gyülekezeti munkások és tagok folyamatos katekézise nélkül légüres térben mozog. Ezért az lenne kívánatos, ha intézményeink képzési centrumokká alakulnának és a sokféle irányultságú, színvonalú bibliaiskolai tanfolyamok valami módon a legmagasabb akadémiai szintű képzés ernyője alá tagolódnának. Ez egyúttal intézményeink misszióját is jelentenék gyülekezeteink irányába.

Ezek a gondolatok egybeesnek a Peter F. Penner szerkesztésében 2005-ben megjelent könyv címével és tartalmával: *Theological Education as Mission (Teológiai oktatás, mint misszió)*.⁴ Ha jól értelmezem a címet, a konferencia kiadvány előadói sem arra gondoltak, hogy magát a teológiai oktatást fel kellene, vagy lehetne cserélni a misszióval. Sokkal inkább arra utal a cím, hogy a misszió látomás adja meg a teológiai intézmények küldetésének értelmét. Nem véletlen, hogy a legtöbb oktatási intézmény az egyházi nyelvből vette át a *mission statement*, azaz a küldetésnyilatkozat fogalmát. E nélkül nincs akkreditáció, hiszen nem kaphat felhatalmazást a képzésre az, aki nem tudja megfogalmazni küldetését.

Mivel a teológiai oktatás csaknem olyan régi, mint maga az egyház, ezért intézményeinknek sem lehet más küldetésnyilatkozata, mint az egyháznak: részt venni a *missio Dei*-ben, Isten világméretű missziójában. Nem az egyháznak van tehát missziója, hanem maga az egyház is résztvevője a Szentháromság Isten missziójának: amiképpen az Atya küldte a Fiút és mindketten a Szentlelket, úgy kapjuk mi is a küldetést. Ebben a teológiai látomásban beszélhetünk egészen kiterjesztő módon az egyház kozmikus missziójáról. A misszió legnagyobb teológusa, Pál apostol szerint az egyház élete úgy *τηατρον*-ja e világnak (angyaloknak és embereknek), hogy benne lesz láthatóvá Istennek sokféle szófiája, bölcsessége. A sokféle bölcsesség összefoglaló néven a teológia. A maga diszciplináris sokféleségében, az emberi szófiával való sokféle összefonódásával, mégis azzal a kiváltsággal, hogy rá van bízva Isten elrejtett, paradox bölcsességének megismertetése. Ezért Pennerrel egybehangzóan mondhatjuk: a teológia mint tudomány, és a teológia mint nevelés nem más, mint misszió: páratlan és semmi mással nem helyettesíthető küldetés.

Szűcs Ferenc

⁴ Penner Peter F. (ed.): *Theological Education as Mission*. Neufeld Verlag, Schwarzenfeld 2005, 371.